

TECHNICZNE ZABEZPIECZENIA – “POTRÓJNE ZAMKNIĘCIE”

Czym są techniczne zabezpieczenia (TPM)?

Techniczne zabezpieczenie (technological protection measure (TPM)) stanowi przyjęty sposób kontroli dostępu i wykorzystania treści cyfrowych za pomocą narzędzi technologicznych (technological means), np. poprzez wykorzystanie sprzętu komputerowego lub oprogramowania, bądź poprzez użycie obydwu tych narzędzi równocześnie. TPM są zwykle stosowane do zapobiegania bądź ograniczania kopiowania. Mogą przejawiać się w różnych rozwiązaniach, np. odtwarzacz DVD, który ma kodowanie regionalne uniemożliwia odtwarzanie płyt zakupionych w innych częściach świata, zastosowane zabezpieczenia uniemożliwiają przesłanie leganie nabytej muzyki na odtwarzacz MP3 innej firmy. Odnoszący się do zarządzania prawami termin Digital Rights Management (DRM) jest często używany zamiennie z TPM, jednakże istnieją pewne różnice w definicjach. Dla zagorzałych przeciwników, DRM oznacza raczej “Digital Restrictions Management”ⁱ czyli zarządzanie ograniczeniami prawa do korzystania z narzędzi i zasobów cyfrowych.

Początki zainteresowania technicznymi zabezpieczeniami przez bibliotekarzy i innych użytkowników sięgają 1996 roku, kiedy to techniczne zabezpieczenia uzyskały ochronę prawną w traktacie WIPO o prawie autorskim (WIPO Copyright Treaty – WCT). Oznacza to, że na gruncie prawa międzynarodowego nielegalne jest obchodzenie i przełamywanie TPM “stosowanych przez autorów w związku z wykonywaniem praw”ⁱⁱ. Zakaz obchodzenia został zaimplementowany do aktów prawnych krajów, które podpisały traktat WIPO. Jednym z pierwszych krajów były Stany Zjednoczone, które w 1998 roku przyjęły Digital Millennium Copyright Act (DMCA). W 2001 roku kraje Unii Europejskiej przyjęły dyrektywę w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnymⁱⁱⁱ. Obydwie implementacje są uważane za ściśle zgodne z zapisami traktatu WIPO. Obchodzenie zabezpieczeń jest nielegalne, niezależnie od celu w jakim zostało dokonane. W Stanach Zjednoczonych, osoby obchodzące zabezpieczenia podlegają karze na gruncie prawa cywilnego i karnego. Tym samym właściciele praw autorskich otrzymali nowe narzędzie wzmacniające ich pozycję w egzekwowaniu swoich praw. Dzięki technologii, mogą oni ustanawiać zasady dostępu i wykorzystania treści (np. przez wprowadzanie wyjątków i ograniczeń), co w rzeczywistości prowadzi do obchodzenia przepisów prawa autorskiego i wszelkich regulacji, z których korzystają użytkownicy. Powyższe, wraz z powszechnym wykorzystaniem licencji na zarządzanie dostępem do treści cyfrowych oraz tendencją do stawiania licencji ponad prawem autorskim, lokuje właścicieli praw autorskich na bardzo silnej pozycji w świecie cyfrowym, „potrójnie zamykając” użytkowników (Zobacz także rozdział Stosunek prawa autorskiego do prawa o zobowiązaniach umownych: zasoby elektroniczne i konsorcja biblioteczne).

Środowiska konsumenckie obawiają się, że choć techniczne zabezpieczenia i informacje o zarządzaniu prawami są niezbyt skuteczne w ochronie przed komercyjnym kopiowaniem na wielką skalę, to są skuteczne w ograniczaniu zwykłego korzystania, włączając w to zmianę formatu czy użycie funkcji przewijania (time shifting). Konsumenci mogą zostać zmuszeni do wybierania spośród różnych modeli dostępu do utworów za różną cenę, np. inną cenę miałyby płyta z możliwością tylko kilkukrotnego przesłuchania, inną zaś płyta bez ograniczeń [Obecnie płacimy jedną cenę za nieograniczoną liczbę przesłuchań – przyp. tłum.]. Techniczne zabezpieczenia blokują wykorzystywane przez ludzi niepełnosprawnych technologie wspomagające (assistive technologies). Brak interoperacyjności, np. przez

ograniczanie użytkowników do jednej platformy, może doprowadzić do zachowań antykonkurencyjnych, dyskryminacji cenowej i segmentacji rynku.

Obawy o prywatność i bezpieczeństwo stały się realne w listopadzie 2005 roku przy okazji niesławnej sprawy "Sony rootkit"^{iv}. Sony BMG Music Entertainment dołączyła do płyt CD z muzyką oprogramowanie mające chronić te płyty przed kopiowaniem, a razem z nim oprogramowanie szpiegujące nabywców płyt. Bez ich wiedzy i zgody instalowało się ono na komputerach osób korzystających z płyt. Dodatkowo jego obecność powodowała zagrożenie dla bezpieczeństwa systemów operacyjnych, czyniąc je podatnymi na działanie wirusów komputerowych. Protest był tak duży, że Sony zostało zmuszone do wycofania ze sklepów CD z zabezpieczeniami i to w najbardziej dochodowym okresie Świąt Bożego Narodzenia. Ocenia się, że na całym świecie zostało uszkodzonych około pół miliona komputerów. W Stanach Zjednoczonych stało się to przedmiotem pozwu zbiorowego przeciwko firmie Sony. Osoby mające dostęp do szybkiego, szerokopasmowego Internetu mogły łatwo ściągnąć z sieci „łatkę” i być może była to dla nich jedyna i największa niedogodność. Ale kto ponosi odpowiedzialność za koszty naprawy zepsutego komputera, na jakie narażona została szkoła podstawowa bez dostępu do Internetu w kraju rozwijającym się?

Praktyka

Twórcy prawa zdają sobie sprawę, że przepisy o takim znaczeniu powinny być w jakiś sposób weryfikowane.

The US Register of Copyrights [Amerykański rejestr praw autorskich] ma uprawnienia do rozstrzygania spraw zgłaszanych przez poszkodowanych. W orzeczeniu z grudnia 2006 roku orzekł on, że osoby, które korzystają z należących do sześciu kategorii [Por. Rekomendacja The US Register of Copyrights skierowana do Dyrektora Biblioteki Kongresu, dotycząca wyjątków od zakazu obchodzenia technicznych zabezpieczeń http://www.copyright.gov/1201/docs/1201_recommendation.pdf - przyp. tłum.] dzieł chronionych prawami autorskimi, w sposób nie łamiący tych praw, nie będą podlegały ustawowemu zakazowi obchodzenia zabezpieczeń przez kolejne trzy lata. Odnosi się to do materiałów audiowizualnych w bibliotekach szkół zawodowych, pomaturalnych i akademickich oraz na wydziałach studiów medioznawczych. Na gruncie tego orzeczenia Internet Archive [Instytucja zajmująca się archiwizowaniem Internetu <http://www.archive.org/about/about.php> - przyp. tłum.] ma prawo do zapisania w nowych formatach oprogramowania, gier wideo i programów komputerowych zapisanych w nieużywanych, przestarzałych formatach^v.

Inne podejście prezentuje ustawodawca europejski. Zgodnie z dyrektywą w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich, kraje członkowskie muszą wprowadzić wyjątki i ograniczenia na rzecz beneficjentów licencji ustawowych, korzystających z treści objętych technicznymi zabezpieczeniami (np. na rzecz bibliotek^{vi}), a także mogą je wprowadzić na rzecz innych podmiotów (np. w odniesieniu do zwielokrotnienia dla użytku prywatnego^{vii}). Wyjątków tych nie stosuje się do dzieł nabywanych z licencją "click-wrap" [Treści dostępne on-line, do których wchodzi się po kliknięciu przycisku „zgadzam się” - przyp. tłum.]. W rezultacie, użytkownicy tego rodzaju dzieł, w kwestii obchodzenia zabezpieczeń są na łasce dysponentów praw autorskich. Dyrektywa zachęca dysponentów praw autorskich i użytkowników do dobrowolnego zawierania porozumień. Jest to częściowe rozwiązanie, które w naturalny sposób faworyzuje silniejszą stronę.

Electronic Frontier Foundation, amerykańska organizacja pozarządowa działająca na

rzecz praw obywatelskich w świecie cyfrowym, dokumentuje wykorzystywanie przepisów DMCA o zakazie obchodzenia technicznych zabezpieczeń do ograniczania szerokiego wachlarza zgodnego z prawem wykorzystania zamiast do blokowania naruszania praw autorskich. Przykłady te ilustrują wykorzystywanie przepisów przeciwko konsumentom, naukowcom i legalnie działającej konkurencji nie zaś przeciw piratom^{viii}.

Zalecenia dla bibliotek

Powodzenie idei społeczeństwa informacyjnego zależy od dostępności do treści cyfrowych. Prawna ochrona, którą uzyskały techniczne zabezpieczenia i informacje o zarządzaniu prawami, pozostaje w sprzeczności z wyjątkami od prawa autorskiego. W 2006 roku, podczas wysłuchania przed UK All Parliamentary Internet Group, British Library ostrzegła, że techniczne zabezpieczenia mogą *„znacznie zagrażać utrwalonej i zaakceptowanej instytucji dozwolonego użytku, a także licencji ustawowej na rzecz bibliotek oraz podważać, a nawet uniemożliwić, zgodny z prawem dostęp do dóbr publicznych.”*^{ix}.

Zagadnienie to jest przedmiotem wielu obaw bibliotek.

- Biblioteki, na gruncie prawa krajowego, nie mogą być ograniczane w realizacji swoich praw, wynikających z przepisów prawa autorskiego. Techniczne zabezpieczenia nie rozróżniają zgodnego i niezgodnego z prawem wykorzystania dzieła. Ten sam mechanizm kontroli kopiowania uniemożliwi wykonanie nielegalnych kopii, ale także może uniemożliwić studentowi bądź osobie z wadą wzroku wykonanie kopii, do której ma prawo na podstawie dozwolonego użytku bądź licencji ustawowej.
- Długoterminowe przechowywanie i archiwizacja, kluczowe dla zachowania kulturowej tożsamości i utrzymania różnorodności ludzi, języków i kultury, nie może być zagrożone przez techniczne zabezpieczenia. Uważa się, że średnia „długość życia” technicznych zabezpieczeń wynosi od 3 do 5 lat. Jeśli biblioteka nie będzie miała prawa obchodzić technicznych zabezpieczeń, przestarzałe zabezpieczenia zniekształcą (zafałszują) w przyszłości obraz domeny publicznej.
- Domena publiczna powinna być chroniona. Techniczne zabezpieczenia nie przestają istnieć po wygaśnięciu praw autorskich, co oznacza, że treści pozostają zablokowane nawet wtedy, gdy nie trwa już ochrona prawnoautorska, tym samym ograniczając domenę publiczną.

Biblioteki są przeciwnikami przepisów zakazujących obchodzenia technicznych zabezpieczeń, które w istocie ustawiają dysponentów praw autorskich ponad instytucją wyjątków i ograniczeń, wynikających z prawa autorskiego. Aby zgodnie z prawem móc wykorzystywać dzieło, biblioteki muszą mieć prawo do obchodzenia technicznych zabezpieczeń.

Stanowiska oraz opinie bibliotek i organizacji bibliotekarskich

American Library Association, Libraries and Copyright in the Digital Age
<http://www.ala.org/ala/washoff/WOissues/copyrightb/copyright.htm#LnC>

eIFL/IFLA Joint Statement WIPO SCCR/14, Draft Basic Proposal for the WIPO Treaty on the Protection of Broadcast Organizations, May 2006
http://www.eifl.net/services/ipdocs/sccr_14_written.pdf

IFLA Committee On Copyright And Other Legal Matters (CLM): Limitations And Exceptions In The Digital Environment: An International Library Perspective

<http://www.ifla.org/III/clm/p1/ilp.htm>

Odnosińiki

Digital Restrictions Management

<http://www.drm.info/>

Digital Rights Management: A failure in the developed world, a danger to the developing world, Cory Doctorow http://www.eff.org/IP/DRM/drm_paper.php

Electronic Frontier Foundation, Unintended Consequences: Seven Years under the DMCA April 2006 http://www.eff.org/IP/DMCA/unintended_consequences.php

EeIFL.net, WIPO International Seminar on Intellectual Property and Development, 2005 http://www.eifl.net/services/ipdocs/isipd_eifl.pdf

European Commission, Directive 2001/29/EC (Copyright Directive)

http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/copyright-infso/copyright-infso_en.htm

US, Digital Millennium Copyright Act (1998)

<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c105:H.R.2281:>

World Intellectual Property Organization Copyright Treaty (WCT) (1996)

<http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/>

Sytuacja w Polsce

W 2004 roku, z chwilą wejścia Polski do Unii Europejskiej nowelizacji uległa ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Poza innymi zmianami, ustawa wprowadziła pojęcia technicznych zabezpieczeń, skutecznych technicznych zabezpieczeń oraz informacji na temat zarządzania prawami^x. Na jej gruncie uprawniony z tytułu praw autorskich ma prawo do roszczeń w stosunku do podmiotu usuwającego lub obchodzącego techniczne zabezpieczenia, jeżeli działania te mają na celu bezprawne korzystanie z utworu. Ustawa pomija milczeniem beneficjentów licencji ustawowych, w tym biblioteki, szkoły i instytucje naukowe. Jedyne trop stanowi zapis, mówiący, że na gruncie prawa cywilnego roszczeń dochodzić można od podmiotów, **których działania mają na celu bezprawne korzystanie z utworu**. Na tej podstawie przedstawiciele doktryny uznali, że podmioty uprawnione do korzystania z utworów na podstawie licencji ustawowych, mają prawo do obchodzenia technicznych środków zabezpieczających bez uzyskiwania zgody właścicieli praw autorskich^{xi}. Jednakże wprowadzono penalizację wytwarzania, posiadania i przechowywania urządzeń lub komponentów przeznaczonych do niedozwolonego usuwania lub obchodzenia skutecznych technicznych zabezpieczeń^{xii}. A zatem usuwać zabezpieczenia można (choć nie wynika to bezpośrednio z ustawy), ale posiadanie potrzebnego do tego sprzętu jest zabronione.

Zagrożenia

Najważniejsze problemy wynikające ze stosowania technicznych zabezpieczeń w prawie polskim:

1. Dzieła osierocone

Nieemożność uzyskania zgody na usunięcie (obchodzenie) zabezpieczeń z tak zwanych dzieł osieroconych, czyli takich, których właściciel praw autorskich nie jest znany, spowoduje ograniczenie dostępu do tych dzieł (biblioteka posiadająca cenne i niemożliwe do ponownego zakupu dzieło zechce je skopiować, do czego ma prawo na podstawie licencji ustawowej dla bibliotek). Jeśli właściciel praw autorskich jest nieznany, uzyskanie zgody na usunięcie (obejście) zabezpieczenia nie jest możliwe.

2. Ograniczenie domeny publicznej

Włączenie pod ochronę utworów już należących do domeny publicznej, czyli takich do których prawa autorskie wygasły (jeśli zostaną umieszczone na nośniku, który będzie zabezpieczony, możliwość ich kopiowania będzie uzależniona od woli uprawnionego). Raz założone zabezpieczenie pozwala kontrolować chronione treści niezależnie od tego, czy okres ochrony autorskich praw majątkowych minął czy nie^{xiii}.

3. Ograniczenie realizacji praw wynikających z instytucji egzemplarza obowiązkowego.

Biblioteki otrzymujące egzemplarz obowiązkowy, jako instytucje zachowujące dziedzictwo narodowe, będą ograniczane w swoich prawach. Nie będą mogły realizować statutowych obowiązków polegających na archiwizowaniu i udostępnianiu tegoż dziedzictwa, jeśli będą miały ograniczony dostęp do nabytego dzieła.

4. Ograniczenie praw osób niepełnosprawnych

Osoby niepełnosprawne, np. niewidomi będą zmuszeni każdorazowo do uzyskania zgody podmiotu praw autorskich do przeniesienia utworu na format umożliwiający im korzystanie z tego utworu. Należy pamiętać, że wielu wydawcom nie zależy na ułatwieniu niepełnosprawnym dostępu do dzieł i większość działań podejmowanych w tym zakresie jest realizowanych przez samych niepełnosprawnych.

5. Ograniczenie instytucji dozwolonego użytku

Techniczne zabezpieczenia mogą ograniczyć lub uniemożliwić kopiowanie, pożyczanie książek i płyt członkom rodziny i znajomym.

6. Ograniczenie prawa cytatu

Komputer nie jest w stanie ocenić, czy kopiowany fragment utworu jest naruszeniem prawa autorskiego, czy też wynika z prawa do cytatu.

7. Penalizacja posiadania i używania środków do obchodzenia technicznych zabezpieczeń

Penalizacja posiadania i używania środków do obchodzenia technicznych zabezpieczeń wynikająca z art. 118¹ powodująca kompletną blokadę realizacji licencji ustawowych.

Od samego początku obowiązywania znowelizowanej ustawy wiadomo było, że będzie ona poddana kolejnej nowelizacji, również w zakresie technicznych środków zabezpieczających oraz informacji służących zarządzaniu prawami. W styczniu 2006 roku Ministerstwo Kultury ogłosiło na swoich stronach WWW projekt nowelizacji prawa autorskiego, uwzględniający zmianę art. 79 ustawy, który reguluje kwestie stosowania technicznych zabezpieczeń. Nowelizacja wprowadzała konieczność uzyskiwania każdorazowo zgody na usuwanie (obchodzenie) zabezpieczeń technicznych. W projekcie znalazła się lista podmiotów (między innymi: ośrodki naukowe i oświatowe, biblioteki, ośrodki dokumentacyjne, niepełnosprawni), które mają prawo do uzyskania niezbędnych środków umożliwiających korzystanie z zabezpieczonego utworu. W tym celu podmioty te miały się zwracać bezpośrednio do producenta. Projekt zakładał, że jeżeli producent nie usunie zabezpieczeń, będzie się można zwrócić do sądu, który powinien w ciągu 3 dni rozpoznać wniosek o udostępnienie niezbędnych środków technicznych umożliwiających korzystanie z utworu.

Opinię do projektu ustawy przygotowało Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich^{xiv}. Postulowano w niej zapisanie w ustawie takich rozwiązań, które wyłączają określoną listę beneficjentów od uzyskiwania każdorazowo zgody na usuwanie (obchodzenie) zabezpieczeń. Konieczność uzyskiwania zgody oraz ewentualne postępowania sądowe będą dla bibliotek uciążliwym obowiązkiem, dlatego postulowano także aby podczas wszelkich postępowań sądowych lub też mediacyjnych prawa osób korzystających z utworu były reprezentowane przez powołany do tych celów odpowiedni organ państwowy. W opinii proponowano także przeniesienie ciężaru zapewnienia dostępu do niezabezpieczonych treści na podmioty praw autorskich, nakazując im, na rzecz beneficjentów licencji ustawowych, wytwarzanie i dystrybucję kopii dzieł pozbawionych blokad, tak, aby już przy nabyciu dzieła, było ono pozbawione zabezpieczeń. Niezależnie od ostatecznie przyjętych rozwiązań podkreślono, że Biblioteka Narodowa, w ramach egzemplarza obowiązkowego, powinna otrzymywać klucz dostępu do wszystkich utworów opublikowanych na zabezpieczonych nośnikach^{xv}. Zapewni to możliwość kopiowania dzieł niezależnie od decyzji właścicieli praw autorskich i tym samym zapewni możliwość zachowania dziedzictwa narodowego. Ostatecznie po kilku miesiącach prac i publikacjach kolejnych wersji projektu Ministerstwo Kultury opracowało projekt pozbawiony kontrowersyjnych zapisów. Co niestety nie oznacza końca problemu. Zapowiedziano bowiem kolejną nowelizację, która tym razem ma wnikliwiej zająć się problemem technicznych zabezpieczeń.

ⁱ <http://www.drm.info/>

ⁱⁱ WCT Arts 11 & 12, WPPT Arts 18 & 19

ⁱⁱⁱ EU copyright Directive Arts 6 and 7

^{iv} <http://www.wired.com/news/privacy/0,1848,69601,00.html>

^v <http://qeemodo.blogspot.com/2006/11/internet-archive-secures-exemption-to.html>

^{vi} Article 5.2(c)

^{vii} Article 5.2(b)

^{viii} http://www.eff.org/IP/DMCA/unintended_consequences.php

^{ix} <http://www.apig.org.uk/current-activities/apig-inquiry-into-digital-rights-management.html>

^x Art. 6 (...) 10) technicznymi zabezpieczeniami są wszelkie technologie, urządzenia lub ich elementy, których przeznaczeniem jest zapobieganie działaniom lub ograniczenie działań umożliwiających korzystanie z utworów lub artystycznych wykonań z naruszeniem prawa,

11) skutecznymi technicznymi zabezpieczeniami są techniczne zabezpieczenia umożliwiające podmiotom uprawnionym kontrolę nad korzystaniem z chronionego utworu lub artystycznego wykonania poprzez zastosowanie kodu dostępu lub mechanizmu zabezpieczenia, w szczególności szyfrowania, zakłócania lub każdej innej transformacji utworu lub artystycznego wykonania lub mechanizmu kontroli zwielokrotniania które spełniają cel ochronny,

12) informacjami na temat zarządzania prawami są informacje identyfikujące utwór, twórcę, podmiot praw autorskich lub informacje o warunkach eksploatacji utworu, o ile zostały one dołączone do egzemplarza utworu lub są przekazywane w związku z jego rozpowszechnianiem, w tym kody identyfikacyjne.

^{xi} STANISŁAWSKA-KLOC, S. *Prawo autorskie a biblioteka cyfrowa*. In: III konferencja: Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt. Wrocław, 12-14 grudnia 2005 roku. (EBIB Materiały konferencyjne nr 12). <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/arttykul.php>; WIKARIAK, S. *Kopiuwac płyty wolno, łamać zabezpieczeń - nie*. Rzeczpospolita. 06.01.28, s C1; KUROSZ, K. *Zabezpieczenia czasem można łamać*. Rzeczpospolita, 06.02.22, s. C5.

^{xii} Art. 118¹ 1. Kto wytwarza urządzenia lub ich komponenty przeznaczone do niedozwolonego usuwania lub obchodzenia skutecznych technicznych zabezpieczeń przed odtwarzaniem, przegrywaniem lub zwielokrotnianiem utworów lub przedmiotów praw pokrewnych albo dokonuje obrotu takimi urządzeniami lub ich komponentami, albo reklamuje je w celu sprzedaży lub najmu, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3. 2. Kto posiada, przechowuje lub wykorzystuje urządzenia lub ich komponenty, o których mowa w ust. 1, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

^{xiii} <http://prawo.vagla.pl>

^{xiv} *Opinia Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Konferencji Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz o zmianie innych ustaw, wdrażającej postanowienia dyrektywy 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej*. http://kanqur.ae.krakow.pl/Biblioteka/Konferencja/Inf_prawne/016.pdf

^{xv} W 2005 roku Niemiecka Biblioteka Narodowa podpisała umowę z przedstawicielami przemysłu fonograficznego i wydawniczego zezwalającą bibliotece na kopiowanie dzieł wykorzystywanych dla celów naukowych i kulturalnych (CD, książki, DVD i e-booki) zabezpieczonych DRM-ami.